

Allah är vårt mål; Profeten är vår ledare; Koranen är vår lag; jihad är vår väg; och döden för Allahs ära är vår högsta strävan (Hassan al-Banna, grundare av Muslimska Brödrskapet)

Muslimska Brödrskapet i Sverige

Red: Dr. Magnus Norell

(Med Docent Aje Carlbom & Fil. Kand Pierre Durrani)

På uppdrag av MSB, november-december 2016.

Innehåll

<i>Allah är vårt mål; Profeten är vår ledare; Koranen är vår lag; jihad är vår väg; och döden för Allahs ära är vår högsta strävan (Hassan al-Banna, grundare av Muslimska Brödrskapet)....</i>	1
Muslimska Brödrskapet i Sverige	1
Metod	2
Inledning	3
Islamism	3
Muslimska brödrskapet	6
Ideologiskt nätverk	7
Gradvis utveckling av rörelsen	8
Föreningar	9
Gränslöst arbete	13
Ideologiskt nätverk	14
Europeiska MB:s politiska metod	16
Rollen som "gatekeeper"	18
"islamofobi" och ideologiska allianser	21
Kommunitaristisk mångkulturalism	23
Islamisering på gräsrotsnivå	27
Sammanfattning	30
Frågor för framtida forskning om EMB/MB	31
Litteratur	32

Metod

Innehållet i rapporten bygger på delar av den internationella forskning som bedrivits om Muslimska brödrskapet i Egypten och de studier som genomförts om den europeiska grenen under senare år (Johnson 2010, Kandil 2015, Larise 2012, Maréchal 2008, Meijer et al 2012, Quilliam 2016, Schuck 2013). I den här forskningen har vi valt ut de aspekter som är speciellt relevanta för svenskt vidkommande när det gäller organisatoriska och strategiska aspekter av rörelsens verksamhet. Rapporten bygger också på en analys av den traditionella islamiska policy som styr MB; en policy som kopplats till de policydokument europeiska MB har formulerat för sitt arbete i den nya politiska kontext rörelsens aktivister befinner sig i samband med etableringen i Europa (se Federation of Islamic Organizations in Europe (FIOE), Islamiska förbundet i Sveriges (IFiS) förbundsstadgar).

Till detta ska läggas de olika former av empiriska och teoretiska erfarenheter om islamism som rapportens författare har tillägnat sig i olika sammanhang. Magnus Norell har lång erfarenhet av studier kring islamismens olika uttryckssätt i Mellanöstern och Europa. Aje Carl-bom har i många år intervjuat islamister i Malmö som tillhör eller har tillhört Muslimska brödrskapets ideologiska tendens. Pierre Durrani är före detta medlem i Muslimska brödrskapet med stor ”inifrån” förståelse av hur rörelsens medlemmar tänker organisatoriskt och taktiskt i olika frågor. Vi har diskuterat våra respektive erfarenheter vid flera tillfällen de senaste två åren och konstaterat att vi, oberoende av varandra, har dragit ungefär samma slutsatser om rörelsens europeiska/svenska verksamhet.

Givetvis är innehållet i rapporten summariskt och generaliserat för att passa formatet. Det återstår att fördjupa studiet empiriskt och teoretiskt om olika frågor kring det europeiska brödrskapets ideologiska nätverk. Innehållet i rapporten bör därför betraktas som ett första

försök att formulera en sammanhållen kunskapsöversikt av rörelsens europeiska och svenska aktiviteter.

Inledning

Islamism

There is no regime in this world which can supply the forthcoming nation with what it requires in the way of institutions, principles, objectives, and judgments to the same extent as Islam can¹⁵.

Islamism är inte någon egen typ av muslimsk tro. Det är en politisk ideologi baserad på och sprungen ur islam varifrån den hämtar sin legitimitet. De många islamistiska partier och rörelser som finns har många olikheter och bör studeras i den kontext de befinner sig i¹⁶. Det gemensamma finns i den betoning på en ideologisk-religiös bas som ledande för hur samhället och dess medborgare ska styras och där individen underordnas staten. Detta till skillnad mot en demokratisk stat där individens integritet, skydd och fria val (både de personliga "livsvalen" och de allmänna) är vägledande och där statens demokratiska uppbyggnad står till individens förfogande.

Vad dessa många olika former av islamism har gemensamt är också en förmåga att kombinera fientlighet gentemot Väst och ett motstånd – för att inte säga hat – mot det moderna projektets avigsidor, som man ser det från MB:s horisont. Islamister kan också erbjuda ett alternativ till dessa båda "hot" genom att kombinera en militant politisk ideologi med en

¹⁵ Muslimiska brödraskapets grundare Hassan al-Banna. Öppet brev till Egyptens Kung Farouk, maj-juni 1947, <http://tinyurl.com/kqx589z>.

¹⁶ Trager, Ullah, Sakthivel, Islamists in Government: Do They Moderate Once in Power?, The Washington Institute for Near East Policy, May 1, 2014.

social konservatism där en grundsten är kontroll över den egna gruppen¹⁷. Med islamismen har dessa rörelser och grupper frambringat ett alternativ där militant politik knyts ihop med en mycket konservativ samhällsyn och en fientlighet gentemot globalisering och modernitet. Vad de islamistiska teoretikerna – politiska och teologiska tänkare från Ahmed ibn Taymiyyah (1263-1328), Muhammed ibn Abd al-Wahab (1703-92), Maulana Abul Ala-Maududi (1903-79), Hassan al-Banna (1906-49), Sayyid Qutb (1906-66) och Shaykh Yusuf al-Qaradawi (1926-) – utgick ifrån var att det fanns, i tillägg till en oförstörd och okorrumpad samhällsstruktur (profetens egen tid och plats), en ideal mänsklig identitet och existens som fick sitt yppersta utlopp under koranens gudomliga vägledning¹⁸. Och i sin moderna tappning har dessa tankegångar utvecklats till att hävda att islam är just under attack från en Västlig omvärld, som – i konspiratoriskt samråd med judar och sionister (termerna används för att uttrycka samma hot) – har till syfte att utplåna islam. Islamisterna menar därför att de genom ta till vapen mot dessa globala hot, gör det möjligt att både nedkämpa denna diaboliska konspiration och även återskapa det idealtillstånd (både mänskligt och strukturellt) som rådde under profetens tid och den ”Gyllene Tid” som följde direkt efter hans död¹⁹.

Islamismens militanta del (som ofta också benämns jihadism) blir därmed också ett verktyg att bedriva denna kamp för den muslimska gemenskapen – *Ummah* – som beskrivs vara under ständigt tryck från en fientlig omvärld. Och i den kampen blir alla medel tillåtna eftersom ”fienden” (det moderna) finns överallt och använder sig av alla medel för att bekämpa islam, enligt islamisternas världsbild. Den långa rad av terrorattacker som riktas mot Väst kan därför ta sig så många olika uttryck; från attacker riktade mot masskommunikationer (som t.ex. i Madrid och London 2004 och 2005 eller Bryssel i februari 2016) till attackerna i Paris och Köpenhamn i januari och februari 2015 där angreppen riktade sig mot två av de främsta måltavlorna för islamistiskt hat, nämligen Västs yttrande- och åsiktsfrihet och judiska mål. Speciellt eftersom dessa friheter kan innebära kritik, hån och löje riktade mot den egna religionen och inte minst profeten Muhammed självt. I Paris *Charlie Hebdo* och i Köpenhamn var en

¹⁷ Hur denna sociala kontroll och destruktiva påverkan från radikal och militant islamism kan se ut (även i Sverige) samt hur nära och täta banden är mellan den militanta ideologi som underbygger islamism och den jihadism som mynnar ut i våld även, ges utomordentligt väl i Hanna Gadban's bok *Min Jihad – jakten på liberal islam*. Se också Kenan Malik, *Radical Islam, Nihilist Rage*, NYT 3/1, 2015. Se vidare Raheel Raza, *”Boxed and Packaged Islam” Trying to Pass Itself Off as Mainstream Islam*, Gatestone Institute, October 17, 2014.

¹⁸ Paul Berman, *Why Is the Islamist Death Cult So Appealing?*, Tablet Magazine, January 28, 2015.

¹⁹ Ibid. Se också Sayyid Qutb: *Social Justice* (1949), *World Peace and Islam* (1951) och *Milestones* (1964).

av måltavlorna den svenska konstnären och konstprofessorn Lars Vilks, som ritat s.k. ron-dellhundar med ett "Muhammedansikte". Antisemitismen har en lång historia i islam och det finns en mängd referenser till Koranen och diverse hadither där judar betecknas som islams fiender och beskrivs i värsta tänkbara dager som några som måste bekämpas och förnedras.

Varje statsystem byggt på en viss tolkning av en religiös (eller politisk) ideologi är inkompatibelt med den liberala demokratiska struktur vi byggt upp i Väst och där separationen mellan religion och politik är en grundsten. Detta gäller förvisso inte bara islam; oavsett vilken religiös tradition som dominerar uppstår konflikten mellan sekulära och religiösa värderingar. Det tål att understrykas att skiljelinjen går mellan de länder som privatiserat religionen och där den enskilda religiösa uppfattningen inte blir vägledande för hur den valda offentliga strukturen byggs upp, och de länder som inte gjort en sådan uppdelning.

Islamisternas val av politiskt system är byggt på en tolkning av islam som ett allomfattande system där individen inte bara underordnas kollektivet, utan också ett system där religion och politik är helt sammanvävda. Tanken om en islamisk stat är på inget sätt någon ny tanke och i de exempel på sådana stater som finns (som Iran, Saudiarabien och Pakistan) finns modeller för hur sådana stater ska styras²⁰. Av stor vikt är naturligtvis också det faktum att en religiös tradition även definieras av hur de troende väljer att tolka de religiösa texterna. Hur tron praktiseras är avgörande för hur den definieras. I kärnan av en islamisk stat – vare sig det är IS, någon tidigare inkarnation av IS eller de nuvarande stater som definierar sig som islamiska – ligger denna koppling av religion och politik. En sammankoppling som de flesta islamtolkningar fortfarande gör.

Det finns naturligtvis teologiska argument som islamisterna använder sig av för att styrka att en islamisk stat skapas och att det kan ske med våld om så är nödvändigt. Koranversen 34:28 som säger: "*We have sent you forth to all mankind*"²¹ är en text som ofta refereras till i det sammanhanget. Men man framhåller också att om inte icke-muslimer frivilligt går med på

²⁰ Se t.ex. Fatah, *Chasing A Mirage: the tragic illusion of an islamic state*, John Wiley & Sons Canada, Ltd. 2008.

²¹ Bassam Tibi, *War and Peace in Islam*, sid. 129; I Terry Nardin (Red.), *The Ethics of War and Peace, Religious and Secular Perspectives*, Princeton University Press, 1998.

att antingen erkänna sig som muslimer eller underkastar sig, så följer att våld både kan och bör användas för att sprida islam. Fred i denna process kan det först bli när islam härskar över hela världen²², och här förlitar man sig på en mängd både historiska och mer nutida kommentatorer²³. Beträffande islamismens ideologiska och religiösa rötter finns därmed ett stort källmateriel att hänvisa till för att motivera både de politiska och våldsamma metoder som används för att sprida dess inflytande.

Muslimska brödrskapet

De ideologiska grunder som MB bygger på går således djupt och delas av många. Och MB:s roll som "fadder" åt dagens europeiska islamism kan knappast överdrivas. MB:s grundare – Hassan al-Banna – menade att en islamisk stat skulle: *..”implement Islam as an all-embracing concept which regulates every aspect of life”*²⁴. Det är ett totalitärt system som inte är speciellt "moderat", utan en ideologiskt uppbyggd rörelse där medlemmar genomgår en introduceringsprocess på 5 – 8 år (kallad "tarbiyya") för att förbereda dem på ett långsiktigt samhällsbyggande arbete²⁵. Muslimska brödrskapets strategiska förhållningssätt att bygga en islamisk stat gradvis och med betoning på indoktrinering, predikan och *da'wah*²⁶ skiljer muslimska brödrskapet från t.ex. den Islamiska Staten (IS), som ju redan med brutala medel deklarerat en islamisk stat. Men även muslimska brödrskapet betonar att individen ska underordnas staten och att slutmålet är en stat baserad på sharia och där jihad, i betydelsen heligt krig, måste användas²⁷. Likaså har muslimska brödrskapet ända sedan början varit tydliga med sitt avstånd, och ibland hat, mot Väst och västligt inflytande i arabiska muslimska samhällen. Och här är skillnaderna inte så stora jämfört med andra mer uttalat våldsbenäigna islamistiska rörelser som t.ex. IS. Islams politiska rötter utgör således en grogrund för islamister av olika schatteringar som ändå kan enas i en syn på islams roll i världen och på

²² Ibid Tibi samt Durie, sid. 119.

²³ Ibid Durie sid. 119.

²⁴ Eric Trager & Gavi Barnhard, *Brothers In Trouble? Goma Amin And The Future of the Muslim Brotherhood*, Foreign Affairs, September 24, 2014.

²⁵ Ibid samt Lorenzo Vidino, *The New Muslim Brotherhood in the West*, Columbia University Press, 2010.

²⁶ "inbjudan", ungefär mission, men också vara beteckning på socialt utåtriktad verksamhet.

²⁷ Det framgår, som sagt, redan i det motto som Muslimska brödrskapet har: "Allah is our objective. The Prophet is our leader. The Qur'an is our law. Jihad is our way. Dying in the way of Allah is our highest hope."

vikten av att bekämpa ett "korrupt" västligt inflytande i det arabiska och muslimska Mellanöstern²⁸.

Ideologiskt nätverk

Internationellt finns det idag en ganska omfattande forskning om Muslimska brödrskapet generellt och om den europeiska grenen av rörelsen. I Sverige har forskningen om "islams" heterogenitet alltid varit villkorad²⁹. Flertalet islamiska variationer har kunnat föras fram till diskussion men inte islamism, eller politisk islam som det också kallas³⁰. Så är det och så har det varit trots att det är aktivister knutna till muslimbrödernas nätverk som dominerat representationen av islam de senaste decennierna. Följden av att islamismen satts på undantag är att kunskapsnivån är låg i landet om vad europeiska brödrskapet vill hos såväl politiker som det stora folkflertalet. Förnekandet av att islamism har haft en framskjuten position i landet i många år har lett till att fördomar och stereotyper om "muslimer" har haft ett stort spelrum i det kollektiva medvetandet.

När det gäller den europeiska grenen av brödrskapet ställer sig forskare en mängd frågor; Vilken politisk målsättning har organisationen i Europa? Är det en rörelse, ett ideologiskt nätverk eller handlar det om spridda aktivister? Det finns en mängd oklarheter kring organisationens verksamhet. Delvis beror detta på, som sagt, att det funnits ett tabu att utforska vad aktivisterna i nätverket vill. Delvis är det en konsekvens av att aktivisterna själva är otydliga med sitt politiska projekt³¹. Den icke-muslimska svenska allmänheten får ofta veta att den är fördomsfull, har felaktig kunskap om islam eller att den är "islamofobisk". Däremot är aktivisterna som för fram anklagelserna i regel otydliga med exakt vad de menar att "islam" är och vad de vill att "islam" ska bidra med i det svenska samhället. Tydlighet av den typen

²⁸ Ibid Trager, Barnhard & Vidino, *The New Muslim Brotherhood*, samt Clive S. Kessler, *The Islamic State and 'Religion of Peace'*, Quadrant Online, September 26, 2014.

²⁹ Carlbom 2012.

³⁰ Carlbom 2006.

³¹ Meijer 2012: 295-321.

skulle behövas för att möjliggöra rimliga bedömningar av om aktivisternas definition av religionen ska ses som en tillgång eller belastning för samhället.

Genom åren har det riktats olika former av kritik mot de europeiska bröderna. Roel Meijer³² visar att listan på kritik av MB är lång. Rörelsen anklagas för att vara en svuren fiende till västerländska värderingar kring demokrati, yttrandefrihet, pluralism och tolerans. Kritiken handlar också om att rörelsen är homofobisk, antisemitisk, reaktionär och sekteristisk och att dess övergripande mål är att införa *sharia* i Europa.³³ En vanlig synpunkt är att rörelsen systematiskt använder sig av "doublespeak": gentemot västerländska makthavare presenterar de sig själva som goda demokrater samtidigt som de visar upp en intolerant sida när de står inför en muslimsk publik. De anklagas också för bristande transparens, speciellt när det gäller finansiella transaktioner. Till detta kan läggas att rörelsen kritiserats för att syssla med "infiltration" av europeiska institutioner för att anpassa dem till islam³⁴.

Gradvis utveckling av rörelsen

De första MB-aktivisterna kom till Europa under decennierna efter Andra Världskriget. En av pionjärerna var Said Ramadan som startade den första moskén och organisationen i München 1961.³⁵ Inledningsvis var de flesta aktivisterna studenter som höll fast vid den politiska målsättningen att förändra hemländernas politiska styre. Gradvis, i samband med att antalet muslimer i stort ökat i antal i Europa, har emellertid rörelsen insett betydelsen av att rikta sina ansträngningar mot europeiska muslimer. Aktivisterna i rörelsen fruktade att muslimer skulle glida ur sitt islamiska levnadssätt om de lämnades vind för våg i ett sekulärt Europa. De ansåg också, en vanlig hållning bland islamister, att många muslimer praktiserar islam på ett otillfredsställande sätt och såg det därför som MB:s ansvar att utbilda europeiska muslimer i den "rätta" läran. I samband med att europeiska muslimer utsågs till objekt för islamisering påbörjades också ett arbete med att bygga upp en struktur av organisationer som kunde stötta upp verksamheten ekonomiskt och ideologiskt.

³² 2012:1-27.

³³ Qulliam 2016.

³⁴ Meijer 2012.

³⁵ Johnson 2010.

Den exakta tidpunkten för när MB etablerades i Sverige är oklar, men nätverket har etablerats succesivt som en konsekvens av invandring och från slutet av 1970-talet var MB aktivt i Sverige. I så kallade informationsskrifter om islam från 1980-talet är det möjligt att spåra ett tydligt inflytande av MB:s klassiska ideologiska hållning. En av de mest spridda, *Att förstå islam*, ser ut som en avskrift av MB:s generella policy för samhällsförändring. Skriften innehåller alla de idéer som MB gjort sig känt för och den anger dessutom metoden för hur omvandlingen av samhället i islamisk riktning bör gå till. Här sägs bland annat att muslimer bör "underkasta" sig tron som uppfattas vara ett allomfattande system av idéer, ideal och normer för mänskligt liv. Flickor bör kontrolleras hårt. Muslimer bör följa andra regler än sekulära medborgare. Muslimska organisationer i landet uppmanas dessutom till att mobilisera sina krafter i en rikstäckande islamisk informationskampanj. Det uppfattas som en religiös plikt att sprida islam. Skriften ger en god inblick i islamistiskt tänkande generellt då den på ett kärnfullt sätt formulerar hur islam ska uppfattas och spridas.³⁶

Muslimska Brödrskapet i Sverige är organiserat i ett råd, en *shura* som har en ledare, amir. Detta råd kan bestå av ett dussin personer och dess ledare roteras med jämna mellanrum. Dessa medlemmar är sin tur organiserade i små enheter på 5-10 medlemmar som utgör en *usra* (familj) med vilka regelbundna veckovisa möten sker där man främst reciterar koranen, ber och talar om andliga frågor.

Föreningar

I mitten av 90-talet skapades föreningen Islamiska Förbundet i Sverige (IFIS) som ett sätt att ge en offentlig organisatorisk stadga till det som i själva verket är MB:s olika avdelningar i Sverige. Islamiska Förbundet i Stockholm, som är knutet till det som kallas Stockholms moské är den ursprungliga avdelningen ur vilka de andra (bland annat i Göteborg och

³⁶ *Att förstå islam*, informationsskrift utgiven av Sveriges muslimska förbund och Islamiska informationsföreningen.

Malmö) har avknoppats. Islamiska Förbundet i Stockholm (ofta kallat *Rabita*, arabiska för förbund) var under många år inhysta i en större källarmoské på Ringvägen på Södermalm i Stockholm, men driver numera en moské som köptes och renoverades med pengar från Förenade Arabemiraten. Muslimska Brödraskapet i Sverige har också, i alla fall tidigare, haft ett administrativt ansvar för uppbyggnaden av avdelningar i Norge och Finland, medan Danmark haft en egen lokal gren. Muslimska Brödraskapet anpassade sig tidigt till svenska organisationsformer genom att bilda olika organisationer, dels trossamfund som men även andra slags organisationer. Genom dessa kunde MB både erhålla ekonomiskt stöd för att bygga upp sitt nätverk i Sverige samt lära sig om och erhålla kontaktytor gentemot det omgivande svenska samhället. Det ligger i MB:s tradition att inför utomstående nästan aldrig erkänna sin religio-politiska hemvist och sina medlemskap i MB.

MB fungerar som en mer eller mindre dold struktur för utomstående, ett globalt nätverk och ett andligt brödraskap mer än en organisation i svensk bemärkelse. Man kan alltså vara med i MB (*Ikhwan*, bröderna på arabiska, vilket MB ofta kallas av gemene man i arabiska länder) genom att ha svurit en ed inför en amir, lokal eller regional ledare, delta i en *usra*, läsa litteratur och genomföra de föreskrivna riterna (bland annat dagligen läsa den ur textsamling som kallas *al-Ma'thurât*) utan att det finns ett formellt medlemskap i svensk bemärkelse. Men för att underlätta organiserandet av dess medlemmar, och inte minst för att skapa en slags MB-kontrollerad plattform, bildades som sagt Islamiska Förbundet i Sverige, en organisation som själva förnekar sin tillhörighet men inte sin inspiration till MB.

Under årens lopp har MB genom en uppsjö av organisationer kunnat etablera en helt dominerande position inom det statsunderstödda så kallade civilsamhällets muslimska del. Det är många miljoner som slussats in från svenska skattebetalare in i världens största islamistiska organisations svenska gren. Det betyder att staten och dess medborgare finansiellt och organisatoriskt hjälpt till att etablera många organisationer med direkt eller indirekt koppling till MB. Många av dessa organisationer erhåller statsbidrag genom t.ex. SST, MUCF och Allmänna Arvsfonden. Utöver statliga myndigheter delar också regionala och kommunala myndigheter ut stöd och bidrag i form av olika projektbidrag.

Detta fenomen, att MB befinner sig som spindeln i nätet bland muslimska organisationer, förekommer även i olika grad i andra europeiska länder, men i Sverige har denna utveckling gått som allra längst. En konsekvens av detta är att många andra islamtolkningar än den så kallat moderat islamistiska som MB företräder, inte är lika etablerade i Sverige. Det finns visserligen en uppsjö etniska och religiösa föreningar som inte är kopplade till MB i Sverige, men ingen har haft det organisatoriska genomslag som de MB-orienterade (bland sunnimuslimerna). Så när myndigheter, politiker och journalister vänder sig till någon muslimsk organisation är det ofta just MB som de samtalar med, alltsomoftast helt ovetandes. Radioprogrammet Medierna i P1 gjorde ett program om muslimsk representativitet för något år sedan som visade att just dessa (MB-relaterade) organisationer var överrepresenterade i medieflödet³⁷.

Nedan är några av de mer inflytelserika organisationerna som MB har startat i Sverige:

-Islamic Relief

En stor mottagare av biståndsmedel från SIDA som driver biståndsprojekt runt om i världen. En central organisation för att ge MB trovärdighet. Den tidigare imamen i Stockholms moské Haytham Rahmeh³⁸ var länge aktiv i Islamic Relief, men har de senaste åren varit inblandad i att stödja miliser som är kopplade till MB i Syrienkriget, genom lobbying och vapeninköp.

-Studieförbundet Ibn Rushd

Driver många studiecirklar i moskéer och lokaler knutna till muslimska organisationer runt om i landet. Mottar stora belopp från staten som går till studieverksamhet, ofta kring undervisning i islam och begrepp som "islamofobi". Ledningen är helt styrd av MB. Har för skatte-medel nyligen köpt Granhedsgården som samägs med Islamiska Förbundet (och dess stiftelse). Efter att Ibn Rushd överlätit ena hälften på stiftelsen IFIS, så har den andra halvan lagts i ett med IFIS samägt bolag. Insynen i verksamheten är minimal med kombinationen

³⁷ <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2795&artikel=5796656> & <https://sverigesradio.se/sida/avsnitt/334734?programid=2795>

³⁸ <http://carnegieendowment.org/2012/12/14/syrian-brotherhood-s-armed-struggle-pub-50380>
<https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2054&artikel=5691854>
http://www.longwarjournal.org/today-in/2013/10/haytham_rahmeh_the_syrian-born.php

stiftelse och aktiebolag samtidigt som verksamheten finansierats med skattemedel avsett för folkbildning men som gått till kapitaluppbyggnad. Turerna kring Ibn Rushd, iFIS och Granhedsgården ger en intressant (men ovanlig) inblick i hur MB-relaterade organisationer kan arbeta, både för att öka sitt inflytande i samhället och att förhindra insyn i verksamheten. Dessa manövrar har kartlagts mer i detalj av frilansjournalisten Johan Westerholm³⁹.

-Sveriges Unga Muslimer (SUM)

Bildades som Sveriges Muslimska Ungdomsförbund, senare omdöpt till Sveriges Unga Muslimer, och ett initiativ från MB för att organisera muslimska ungdomsföreningar. En del är direkt eller indirekt påverkade av MB:s ideologi medan en hel del föreningar är salafistiska i sin islamtolkning. Helt styrda av MB, men idag även klart påverkade av salafism och samtida så kallad identitetspolitik. Organisationen är ett bra exempel på hur MB-organisationer, å ena sidan, kan få mångmiljonbelopp för att motverka t.ex. "islamofobi" för att samtidigt ha medlemsföreningar (som SUM) med en jihadistisk retorik och vars medlemmar i flera fall begivit sig av som jihadistiska till Syrien.

-Islamiska Förbundet i Sverige

MB:s organisatoriska front.

Stockholms moské vid Björns trädgård är i dag den mest kända MB institutionen i Sverige. Kanske kan den betraktas som ett huvudkontor för rörelsen. Här huserar en mängd olika organisationer som är knutna till MB. Genom åren har aktivisterna i moskén lyckats bygga upp en "myndighetsstatus" där de konsulteras i frågor som rör islam och muslimer i allmänhet. Genom att befinna sig i Stockholm har moskén haft en geografisk närhet till landets politiska maktcentrum som inneburit att det varit möjligt att bygga upp ett samarbete och relationer med politiker och andra under en lång rad av år. Fotografier från evenemang visar att politiker från olika partier varit regelbundna besökare i moskén. Brödernas placering i Stockholm, deras skickliga arbete med att framstå som representanter för en religiös minoritet och deras tålmodiga arbete med att etablera sociala relationer med makthavare, har gjort att de fått ett politiskt försteg i förhållande till andra muslimska aktivister i landet. Långtifrån

³⁹ <http://ledarsidorna.se/2015/07/folkbildning-utan-granser/> & <http://ledarsidorna.se/2015/07/svindlande-affarer/>

alla islamister och muslimer i Sverige sympatiserar med MB, men alla är tvungna att förhålla sig till rörelsen då den lyckats bygga upp en förhållandevis dominerande position. Ideologiskt är dock likheterna mellan islamistiska grupper större än skillnaderna. Skiljelinjen brukar dras mellan politisk metod snarare än målsättning.

Gränslöst arbete

Man bör ha i åtanke att MB:s aktivister uppfattar sin politisk-religiösa verksamhet som "gränslös". Rörelsen är organiserad i trettioåttio nationellt verksamma riksorganisationer som alla följer en gemensam policy som utarbetats under överinseende av paraplyorganisationen *Federation of Islamic Organizations in Europe* (FIOE). I samband med den av UD och dåvarande Civildepartementet sponsrade konferensen Euro-islam 1995, så bildades också en ungdomsavdelning av ovan nämnda FIOE. Återigen var det svenska skattemedel som hjälpte MB att organisera sitt ungdomsförbund, FEMYSO, i vilket *Sveriges Unga Muslimer, Young Muslims, UK, Jeune Musulmans de France och Muslimische Jugend, Deutschland* hade en central roll. MB har också minst tre läroinstitut i Europa, två i Frankrike och ett i Wales och fatwarådet *European Organization for Fatwa and Research* (ECFR) som ofta sammanträder på dessa läroinstitut och leds av Yusuf al-Qardawi.

De nationella organisationerna riktar främst sina ansträngningar gentemot stater och deras representanter medan FIOE primärt är verksamt i EU-parlamentet där aktivisterna "*successfully [have] gotten access into the EU parliament where they hold meetings and conferences with MEP*".⁴⁰ Hela EU uppfattas sålunda som ett territorium för MB:s islamiseringsprojekt. Det tydliggörs av den gemensamt framtagna policyn "*Muslims of Europe charter*" som FIOE publicerade 2006 men som påbörjades redan år 2000. Enligt FIOE är dokumentet utarbetat av organisationens 28 medlemsorganisationer och viljan bakom är att ena Europas muslimer under ett ideologiskt paraply. En bärande tanke i policyn är att FIOE vill att alla muslimer i Europa ska erkännas som en "*European Muslim community*" (sid 1).

⁴⁰ Agbor (2009: 42).

Men projektet är också gränslöst i förhållande till platser utanför EU. Det är vanligt att aktivisterna deltar i av brödrskapet organiserade islamiska konferenser i exempelvis Mellanöstern, att de reser på studiebesök till den av *Hamas*⁴¹ kontrollerade Gazaremsan eller att de ingår i gränsöverskridande personliga nätverk. Sannolikt är det så att MB:s aktivister identifierar sig mer med den globala muslimska "umman" än med olika nationella grupper. Givet att de uppfattar islam som en universell lära så är detta inte speciellt märkligt.

Ideologiskt nätverk

Det faktum att aktivister i europeiska MB sällan framträder under namnet "Muslimska brödrskapet" gör att det har skapats en osäkerhet kring om rörelsen överhuvudtaget existerar på kontinenten. I Europa uppträder aktivisterna, som vi har sett tidigare, som representanter för europeiska organisationer med allehanda bokstavskombinationer som ofta bidrar till att skapa förvirring hos de som försöker sätta sig in i frågorna. Ett ganska vanligt förhållningssätt i Sverige är att säga att det finns aktörer som "inspirerats" av Muslimska brödrskapets ideologi.

Bland forskare som arbetar med att studera europeiska brödrskapet råder det emellertid ingen tvekan om att det är en *de facto* existerande rörelse på kontinenten. Svårigheterna för forskarna ligger i att det är en hemlighetsfull organisation som är systematiskt otydlig om vilka som är medlemmar och vilken politisk målsättning organisationen har i Europa.⁴² Ett rimligt antagande är att det finns flera aktivister i Europa som är medlemmar i Muslimska brödrskapet. Samtidigt är det rimligt att anta att många är aktiva utan att ha ett faktiskt medlemskap. Det viktiga är inte att någon är medlem utan att man sympatiserar med rörelsens ideologiska utgångspunkter. Den före detta ordföranden för FIOE, Ahmed al-Rawi, beskriver rörelsen som ett ideologiskt nätverk som spänner över flera länder.

⁴¹ Hamas är MB:s palestinska gren. De tog över kontrollen av Gazaremsan i ett kort men blodigt krig mot den Palestinska Myndigheten 2007.

⁴² Meijer et al 2012.

We are part of nobody outside of Europe, but we have good relations with the Brotherhood. We have our own ideas and missions and they know it. We are interlinked with them with a common point of view. We have a good, close relationship (Johnson 2011:200).

Samma typ av beskrivning ges av Brigitte Maréchal (2012) som hävdar att muslimbröderna framförallt erbjuder ett *ethos*: en grundläggande livssyn eller moralisk uppfattning. Beskrivningarna kan överföras till andra rörelser. Det finns många människor som är medlemmar i olika organisationer som arbetar med deras politiska hjärtefrågor, men det är inte nödvändigt att vara medlem för att man ska kunna sympatisera med ett budskap. Många sympatiserar i dag med feministiska eller ekologiska budskap utan att vara medlemmar i några föreningar, organisationer eller partier. Samtidigt för de fram rörelsernas budskap i olika vardagliga sammanhang på arbetsplatser eller i vänkretsen. Samma sak gäller för medlemmar/sympatisörer av muslimbrödernas värderingar.

Yusuf al-Qaradawi, en av de mest inflytelserika ideologerna i MB:s nätverk, publicerade för tjugotalet år sedan ett policydokument för MB och för den islamiska rörelsen i stort där han lade upp en grundläggande strategi för hur aktivisterna ska arbeta. I "Priorities for the Islamic movement in the coming phase" hävdade han att den gemensamma utgångspunkten för alla islamister är

*the unrest which a Muslim feels when the Awakening visits him and he feels a turmoil deep inside him, as a result of the contradiction between his faith on the one hand and the actual state of affairs of his nation on the other.*⁴³

Reaktionen på det här "glappet" mellan "karta" och "terräng" gör att muslimen känner sig manad att gå till aktion för att, bland en hel del annat, återinföra *kalifatet* som detta stipuleras av sharia och att sprida islam överallt i världen. Qaradawi uppmanar sina trosfränder i den islamiska rörelsen att huvudsakligen förlita sig på "ordet" istället för "svärdet" i islamiseringsprocessen de har framför sig.⁴⁴

⁴³ Ibid.

⁴⁴ Ibid.

Det finns sålunda vissa gemensamma ideologiska ställningstaganden inom europeiska MB. Dunja Larise argumenterar för att den ideologiska "lägsta nivån" för aktivisterna är att de måste omfatta fyra grundläggande principer.⁴⁵ De måste uppfatta att islam är "a total way of life", att samhällsförändringen ska ske gradvis som det formulerades av Hassan al-Banna (se 7-punkts programmet sid 26-27), att de ingår i "medelvägens" islamiska uppfattning som omfamnar hela sunniislam och en konsekvent positiv hållning för palestiniernas sak. De här allmänna principerna klargör i sig inte speciellt mycket av MB:s europeiska politik. Men det är klart att de kan vara besvärliga att hantera för ett sekulärt Europa om de ges lite mer konkret innehåll.

Uppfattningen att islam är ett allomfattande system av idéer, normer och värderingar innebär exempelvis inställningen att muslimer ska leva i enlighet med *sharia*, det vill säga följa sin egen lagstiftning i framförallt person- och familjefrågor.⁴⁶ IFIS i Stockholms moské anser exempelvis att sharia är ett "evigt" system av lagar som Gud beordrat mänskligheten att följa oberoende av tid och plats. I den uppfostrande texten *Vad du inte vet om islam* sägs att "islamiska principer är en samling oföränderliga konstanter, baserade på *sharia*, som styr samhället."⁴⁷ De förändras inte med tid och rum". Givet att bröderna anser att islam ska omfatta allt i ett samhälle och att det är *sharia* som styr samhället och detta är en lag som inte förändras med tid och rum, hur ska detta kombineras med västerländsk demokrati? På vilket sätt kan det vara möjligt att både vara en förespråkare av demokrati som bygger på att det är människor som skapar lagarna och samtidigt vara en anhängare av en oföränderlig sharia som "styr samhället"? Något entydigt svar på dessa frågor har aldrig givits av företrädare för MB.

Europeiska MB:s politiska metod

⁴⁵ Larise (2012:262).

⁴⁶ En typisk hållning för islamister (Readings et al 2016).

⁴⁷ Malaekah 2016.

MB:s arbetssätt i Europa uppvisar både likheter och skillnader med rörelsens klassiska politiska metod som den formulerades av grundaren, Hassan al-Banna, i början av 1900-talet. I grund och botten står den europeiska grenen, som kommer att visas i det följande, på samma metodologiska fundament som rörelsen alltid gjort. Skillnaden är att islamiseringssträvandena i Europa huvudsakligen är inriktade mot muslimer, inte mot majoritetssamhället som i aktivisternas ursprungsländer.

Eftersom aktivisterna i Europa befinner sig på en plats där majoriteten är sekulär och därför har en svag förståelse för betydelsen av att följa en uppenbarad religion så har de europeiska bröderna tonat ner sin islamistiska ideologi. Rörelsens aktivister är sällan ute på gator och torg under den klassiska parollen "Islam är lösningen" utan har istället valt att undvika att ge sig in i diskussioner och debatt som rör deras islamistiska ideologi. Politiskt-religiöst håller de låg profil gentemot det sekulära majoritetssamhället utifrån vetskapen att deras idéer om kvinnans position i islam eller betydelsen av att följa *sharia* väcker starka protester hos majoriteten av svenska medborgare. Den "låga profilen" ska inte tolkas som att aktivisterna i Europa har gett upp drömmen om *kalifatet* utan profilen ligger inom ramen för den generella policy MB har för sina olika grenar. Det är väl känt (inte minst inom forskningen) att det finns stor frihet för MB:s aktivister att utforma lokalt förankrade strategier.

Bland forskare har det i några pågått en debatt om huruvida MB har förändrats i Europa och vad dessa förändringar i så fall handlar om. Ett exempel som brukar föras fram är att den europeiska grenen har förändrat den klassiska världsbilden att dela upp världen i *dar al Islam* (fredens plats) och *dar al Harb* (krigets plats). En av de mest framträdande ideologerna i MB:s nätverk, Tariq Ramadan är ett exempel på hur MB brottas med frågan om var de befinner sig och vad det innebär att muslimer är i minoritet.⁴⁸ Ramadans konklusion är att muslimer bör betrakta Europa i termer av *dar al shahada* (vittnesmålets plats), något som inkluderar att Europa också kan ses som *dar al dawa* (en plats för mission).⁴⁹ Han menar att muslimer har en plikt att "vittna" om islam i Europa och samtidigt att försöka sprida religionens idéer på olika sätt. Så är det, menar han, för att islam gör anspråk på att styra hela mänskligheten. Men, understryker han, det handlar inte om att konvertera Europa till islam. Snarare

⁴⁸ Ramadan (2004: 72-77).

⁴⁹ Ibid.

rör det sig om, säger han, att försöka få ihop islams universalism med en pluralistisk verklighet.⁵⁰

Om detta är beständig ideologisk förändring eller om det är frågan om en temporär lösning som konstruerats för att muslimer befinner sig i underläge på kontinenten, kan bara framtiden utvisa. Vissa forskare argumenterar för att MB har anpassat sin politik till Europa genom att förvandlas till en mångkulturalistisk rörelse istället för en klassiskt islamistiskt. Om detta är en taktisk manöver som konstruerats i Europa för att den ger en möjlighet att osynliggöra de islamistiska utgångspunkterna, kommer också att visa sig under kommande år. En hel del av rörelsens verksamhet i Europa bygger på hur aktivisterna förhåller sig till det ideologiska innehåll som formulerades av Hassan al-Banna och Sayyid Qutb i början av 1900-talet. Såvitt det är möjligt att bedöma, finns inga indikationer från europeiska MB:s ledande skikt att det har skett en omvärdering av de här författarnas revolutionära budskap. Tvärtom verkar det vara så att Hassan al-Bannas budskap fortfarande är "unchallenged" bland de europeiska aktivisterna.⁵¹

Rollen som "gatekeeper"

En viktig strategisk aspekt av MB:s europeiska aktivitet är att inta rollen som ledare för alla europeiska muslimer. De har, med andra ord, tagit på sig en självvald representativ roll som "gatekeepers" mellan, som de uppfattar situationen, "det muslimska civilsamhället" och den europeiska politiska eliten. Lorenzo Vidino för fram några olika skäl till varför aktivisterna anser att det är viktigt att erkännas som islams ledande kraft.⁵² En del av kalkylen är att om MB erkänns som den viktigaste representanten så uppstår det möjligheter att komma åt ekonomiska resurser, något som i sin tur möjliggör att de kan öka sitt ideologiska inflytande hos andra muslimer.⁵³ MB:s aktivister befinner sig i en ideologisk-religiös strid med andra islamistiska grupper om att vinna muslimers "hearts and minds" och har därför insett betydelsen av finansiella medel för att kunna monopolisera tolkningen av islam. När IFIS publice-

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Maréchal (2008:89-94).

⁵² Vidino (2012:66).

⁵³ Ibid.

rar fotografier på hemsidan som visar hur företrädare för Stockholmsmoskén för dialog med svenska rikspolitiker signalerar man till omgivningen att MB är en politiskt betydelsefull grupp som har politikernas öra.

Erkännandet som islams representant innebär sålunda att man ökar sina möjligheter att bjudas in till "dialog" och "samverkan" med politiker, tjänstemän och andra aktörer i det omgivande samhället. Det innebär bland annat att MB ges möjlighet att definiera vad islam är och vilka problem "muslimer" står inför i Sverige och andra europeiska länder. I dialogerna ges också rörelsen möjlighet att, utifrån deras synsätt, hjälpa till att lösa olika sociala problem Sverige och andra europeiska länder står inför. De europeiska bröderna ser på sig själva som en positiv kraft i Europa där deras religiösa ideologi kring familjebildning, barnuppfostran och biologiskt grundade synsätt i könsfrågor har ett universellt målområde som kan bidra till att skapa social ordning.⁵⁴ En annan viktig punkt på MB:s dagordning i Europa, är att via dialog och samverkan kunna påverka europeiska utrikespolitiska överväganden som på något sätt berör islam.⁵⁵

En omdiskuterad fråga är om det ingår i europeiska MB:s strategi att "infiltrera" politiska partier eller andra inflytelserika grupper för att öka det politiska inflytandet.⁵⁶ Ibland kallas detta för "entrism", det vill säga att man strategiskt satsar på att placera aktörer i en rörelse på olika positioner för att säkerställa att man får gehör för sina kärnfrågor. Tittar man på hur MB har arbetat i Egypten, kan man konstatera att bröderna där lyckades ta sig in i bland annat fackföreningsrörelsen, något som bidrog till att de kunde befästa sitt ideologiska inflytande i samhället. En indikation på att entrism är en viktig strategisk aspekt för europeiska MB är att FIOE har som ett av sina delmål att arbeta för att muslimer ska anställas på inflytelserika positioner i Europa. Som det formuleras i organisationens policy: "*working towards achieving representation of Muslims within European institutions and authorities*".⁵⁷

⁵⁴ En text som det hänvisats till i många år när det gäller kvinnosynen inom nätverket är Mostafa Malaekahs svenska översättning av Jamal A Badawis *The Status of Woman in Islam* (1980). Den svenska översättningen har funnits tillgänglig under lång tid på Sveriges unga muslimers hemsida. I skrivande stund (feb 2017) är den emellertid inte möjlig att hitta på hemsidan eftersom den stängts ner.

⁵⁵ Vidino (2012:37).

⁵⁶ Meijer 2012.

⁵⁷ Se FIOE:s målsättningar.

Vad detta i praktiken innebär är dock oklart. Problemet här är att de använder ordet "muslimer" istället för ord som "aktivister" eller "islamister". En "muslim" kan vara vem som helst som använder ordet i sin självdefinition; exempelvis en from person som inte nödvändigtvis arbetar politiskt för islam. Eller, en sekulär muslim som är ointresserad av religionen. Mahmoud Khalfi, imam i MB:s viktigaste svenska moské, såg det dock som en framgång för MB:s islamism när Mehmet Kaplan fick jobbet som minister i den rödgröna regering som leds av Stefan Löfvén.⁵⁸ I arabiska medier sa han bland annat att *"genom Mehmet Kaplans politiska karriär skedde ett genombrott för islamisterna i Sverige"*. Khalfi berömde dessutom svenska politiker för att de *"har normaliserat relationen med Islamiska förbundet som är kända för sin tillhörighet till Muslimska brödraskapet"*.⁵⁹

Den här processen inleddes dock för flera år sedan i Sverige. Och vill man ha en startpunkt är den överenskommelse som dåvarande socialdemokratiska Bröderskapsrörelsen (numera Tro och Solidaritet) slöt med Sveriges Muslimska Råd (SMR) 1999, en bra start. I den överenskommelsen framgick tydligt att SMR ville ha ett parallellsamhälle⁶⁰.

Den grundläggande tanken att "muslimer" utgör ett kollektiv med *en viss* definition utgör, som påpekats, en bärande idé hos MB (och andra islamister). Som tidigare moderat riksdagsledamoten Abdirisak Waberi, Omar Mustafas föregångare som ordförande i IFIS, har sagt: Islam har bara en definition. Både Waberi och Mustafa är bra exempel på hur MB-aktivister har agerat på ett partpolitiskt plan i Sverige.

Rollen som "gatekeeper" tydliggörs ofta i samband med att det sker islamistisk terror i Europa. Efter de militanta islamisternas dåd brukar politikernas intresse av att föra dialog med representanter för islam intensifieras. Mönstret som uppstått är att politiker vänder sig till föreningar/grupper/organisationer som ingår i MB:s europeiska nätverk. Sannolikt sker detta i tron att organisationerna är legitima representanter för islam i Sverige. Konsekvensen av detta handlingsmönster är att den islamistiska rörelsen i dess helhet ges möjlighet att ytterligare förstärka sitt politiskt-religiösa inflytande. Det vill säga, europeiska MB anser att våld och terror är en felaktig metod att använda sig av i Europa (på andra håll är det dock helt

⁵⁸ Carlbom (2016).

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ <http://tinyurl.com/j5xc5qw>.

legitimt att använda våld). De ingår dock i en större ideologisk rörelse som i stort sett delar ideologiskt synsätt i flera frågor, men skiljer sig från varandra när det gäller vilken politisk metod som är mest lämplig att använda sig av på den europeiska kontinenten. I ena änden på detta kontinuum har vi således MB och i andra änden militanta *salafister*. De militanta salafisternas terror avskys och förkastas av många samtidigt som den bidrar till en politisk logik där islamisterna i MB vinner fördelar i sin roll som "gatekeeper".

"islamofobi" och ideologiska allianser

En annan aspekt av rollen som "gatekeeper" är att MB:s aktivister ges möjlighet att 1) kontrollera hur islam representeras och 2) de ges möjlighet att konstruera vilket problem svenska "muslimer" står inför. När det gäller 1) är det betydelsefullt för aktivisterna att skapa en så "positiv" uppfattning som möjligt av islam i förhållande till det sekulära majoritetssamhället. Givet att mainstream tolkningar av islam innehåller en mängd idéer som strider mot västerländska ideal och normer så ligger det i sakens natur att aktivisterna måste tona ner de delar av sin religiösa ideologi som skulle kunna uppfattas som kontroversiella. Den tyske statsvetaren Christoph Schuck påpekar att detta är typiskt för islamister som befinner sig i MB:s position där både sekulära makthavare och muslimer/islamister utgör målgrupp för de politiska ansträngningarna.⁶¹ Muslimska ledare verkar överlag investera en hel del kraft i olika försök att "normalisera" och konstruera en positiv "image" kring islam.⁶² Rollen som "gatekeeper" är alltså viktig som en del i det generella försvarsarbete av islam som europeiska MB tagit på sig.

När det gäller möjligheten att 2) konstruera svårigheter (alla) "muslimer" står inför har MB:s aktivister utvecklat en strategi där problemet *par excellence* står att finna i majoritetssamhällets attityd till religionen och dess anhängare. Handlingsmönstret som utvecklats under senare år är att aktivisterna i rörelsen avfärdar alla former av kritiska synpunkter av islam eller av aktivisternas praktik med termen "islamofobi". Termen, med sentida ursprung hos den brittiska tankesmedjan *The Runnymede Trust*, används av islams "försvarsadvokater" för

⁶¹ Schuck 2013.

⁶² se Sohrabi & Farquharson 2015.

att underminera personers moral istället för att diskutera sakfrågor. Just därför är den också effektiv för MB:s aktivister som använder den i arbetet med att försvara sitt islamistiska projekt. Med hjälp av termen kan de sprida den felaktiga uppfattningen att de är vanliga muslimer som är utsatta för "islamofobi" snarare än att de omfattar en samhällsförändrande ideologi.⁶³ Sverige Unga Muslimer har dessutom de senaste åren alltmer börjat använda sig av den polemiska retorik som den identitetspolitiska vänstern, med dess fokus på "vithet", "strukturell rasism" och "utanförskap", praktiserar.

Genom att misstänkliggöra motståndarens psykologiska och moraliska intentioner är det möjligt att undvika att ta ansvar för egna tillkortakommanden eller etiskt tvivelaktiga ställningstaganden. Ett exempel på hur termen används var när Omar Mustafa, tidigare ordförande för MB:s riksorganisation IFIS, gick till frontalattack mot DN:s journalist Lasse Granstrand som publicerade fullt rimliga uppgifter om att Mustafas organisation bjudit in den välkända antisemiten Salah Sultan som talare på en konferens.⁶⁴ Även den alternativa FN-rapport som författades av aktivister i MB:s nätverk 2013 är ett entydigt exempel på hur aktivisterna valt att inta och upprätthålla rollen som offer för en så kallat "islamofobisk" omvärld.⁶⁵ Politiskt är det givetvis mer produktivt för MB att uppfattas som offer än som aktör eftersom det ligger inbyggt i offerrollen att det är någon att "tycka synd om" snarare än att "frukta".

För islamister i en sekulär politisk kontext är detta en strategiskt viktig möjlighet. Rollen innebär att man alltid kan sägas vara missförstådd eller utsatt för ett majoritetssamhälle som avskyr eller hatar islam. Termen "islamofobi" är effektiv för att den letar sig in i många västerlänningars skuld känslor inför människor med ursprung i Tredje världen.⁶⁶ MB:s aktivister är medvetna om att det är mycket svårt att försvara sig mot anklagelser om att vara en "islamofob" och kommer därför med stor sannolikhet att fortsätta att använda den i sina retoriska strider. Termen är också effektiv i islamisternas politiska spel för att den placerar "skulden" för muslimers problem helt och hållet på det sekulära majoritetssamhället. Den

⁶³ Readings et al 2016.

⁶⁴ Som ett svar på Lasse Granstrands artikel skrev dåvarande ordföranden för IFIS, Omar Mustafa, artikeln "Negativa generaliseringar en del av islamofobisk idétradition" på debattsajten Newsmill. I artikeln undviker Mustafa att diskutera sakfrågan genom att avfärda alla kritiska synpunkter som ett uttryck för islamofobi.

⁶⁵ Swedish Muslims in Cooperation Network Alternative Report (2013).

⁶⁶ Hasan (2010).

här typen av "självviktisering" verkar dominera i hela den islamiska rörelsen, något som innebär att de ser sig själva som permanenta offer som vägrar att acceptera att de har ett eget ansvar för sin belägenhet.⁶⁷

En "gatekeeper" av MB:s typ kan också bredda sympatierna för det egna politiska projektet genom att upprätthålla föreställningen att "islamofobi" är det centrala problemet för alla muslimer. Det vill säga, aktörer som svårligen skulle ställa upp på MB:s grundläggande idé om att islam är "a total way of life" kan falla in i tanken på att "muslimer" är utsatta för en avancerad diskriminering i samhället. Under en lång rad av år är det många olika typer av individer och grupper i landet som har ansett att den viktigaste åtgärden för att komma till rätta med integrationsproblemet är att bli av med diskriminerande idéer hos befolkningen i stort.⁶⁸ Det finns med andra ord en ideologisk jordmån för MB att inleda allianser med andra grupper genom att hålla fast vid den ensidiga förklaringen att muslimer är utsatta för "islamofobi". I det här avseendet är det ingen slump att den "mångkulturalistiska" delen av vänsterrörelsen och Miljöpartiet i många år har fungerat som sekulärt stöd åt islamisterna i MB:s nätverk. Genom att okritiskt föra fram "islamofobin" som det avgörande problemet för muslimer – och samtidigt förneka förekomsten av islamism – är det många som ger sitt stöd till MB:s totalitära tankegångar.

Kommunitaristisk mångkulturalism

Filosofier och samhällsvetare har under en lång rad av år fört en kritisk diskussion om mångkulturalismen där man pekat på olika teoretiska problem.⁶⁹ I Sverige har det aldrig skett någon egentlig kritisk debatt om denna policy som infördes i landet under 1970-talet för att administrera den tidens invandring. I Sverige har det i regel handlat om att ansluta sig till ett av två politiska "läger": de som är "för" eller "mot" ett mångkulturellt samhälle. Under senare år har termen mångkulturalism mer eller mindre ersatts i Sverige av ordet mångfald. Sannolikt för att den förra var så starkt associerad med invandring.

⁶⁷ Kuntzel (2007:131).

⁶⁸ Carlbom (2003).

⁶⁹ Carlbom (2003), Hasan (2010), Malik (2008).

Termen mångfald är mer postmodern då den möjliggör ett inkluderande av fler "identiteter" i beskrivningen av den kulturella och religiösa pluralism som präglar dagens svenska befolkning. Inte bara etnisk och religiöst annorlunda invandrare ingår i dagens svenska "föreställda gemenskapen" utan också funktionsvarierade personer och människor med en annan sexuell läggning har sin givna plats i ett "samhälle präglat av mångfald". Men oberoende av vilken term man väljer att använda så finns det en etablerad struktur av värderingar hos landets politiska elit som stipulerar hur man som medborgare bör förhålla sig till "minoriteter". Viktiga värden som lyfts upp av många är att visa "acceptans" och "tolerans" inför medborgare som i någon mening avviker från mainstream. Att minoriteter ska erbjudas kulturella och religiösa "rättigheter" av samhället för att kunna "bevara" kanske till och med "utveckla" sin specifika livsstil är också ett värde många sympatiserar med. Men även om man i grunden anser att det finns problem med de här värderingarna är det av politiska skäl utomordentligt svårt att kritisera dem i offentliga sammanhang.

För MB i Europa utgör dessa värderingar en ideologisk "opportunity structure" att koppla sitt politiska projekt till.⁷⁰ Det vill säga, alla politiska rörelser är verksamma i sammanhang som både erbjuder hinder och möjligheter för aktivisterna att lyckas med sitt projekt. Aktivisterna i MB är medvetna om svårigheterna med att erkännas som representant för islam om man för fram ett islamiskt idéinnehåll till politiker och andra. En sådan strategi är och har varit möjlig i muslimska länder där majoriteten av invånarna uppskattar islam och anser att man bör följa Guds påbud. I ett land som Sverige, enligt *World Value Survey*⁷¹ världens mest sekulariserade land, skulle det närmast vara att begå politiskt självmord att vara alltför tydlig med att man anser att man jobbar för att *sharia* ska styra samhället eller att kvinnor och män är biologiskt predisponerade för olika uppgifter i samband med att de föds. I Sverige och i andra västerländska länder erbjuds i stället MB att infoga sitt islamistiska projekt i ett mångkulturalistiskt ideologiskt ramverk. I flera år, alltsedan Mahmoud Aldebes tid som en av ledarna i MB:s nätverk, har MB:s aktivister argumenterat för att muslimer bör erkännas som en religiös "minoritet" för att de har en speciell livsstil som måste kunna bevaras. Aldebe hävdade i ett brev till Mona Sahlin att "särslagstiftning" (läs: sharia) var en viktig del av mus-

⁷⁰ Wiktorowicz (2014:1-37).

⁷¹ <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSCContents.jsp>

limernas livsstil. MB:s representanter är i dag mer försiktiga i sina uttalanden för att undvika att destruera "dialogen" med sekulära aktörer.

Federation of Islamic Organizations in Europe (FIOE), MB:s europeiska paraplyorganisation, är tydliga med att de "bäddat in" sitt religiösa projekt i en mångkulturalistisk diskurs. I deras policy fastslås att "*the Muslim presence in Europe requires a framework of citizenship based on justice, equality of rights, with respect for difference, and the recognition of Muslims as a European religious community*". Ursprungligen var rörelsens målsättning att ta makten över staten, men i Europa har MB utsett sig själva till försvarsadvokater för islam och muslimer. En av de viktigaste målsättningarna för FIOE är sålunda att bevara/skydda muslimer från kulturell assimilation. Givet vad vi vet från tidigare forskning om MB, så verkar det handla om att organisationen fruktar att muslimer ska distansera sig från islamiska ideal, lagar, normer och värderingar och låta sig uppslukas i den liberala västerländska idétraditionen. Denna rädsla är inte unik för islamisterna i MB utan präglar flertalet religiös rörelser som värdesätter vad man uppfattar som gudomligt uppenbarade dogmer och plikter.

Europeiska MB står för det som ibland kallas för en "stark" mångkulturalism. I motsättning till många aktivister, forskare, journalister och politiker anser MB att det finns en "homogen" grupp muslimer i Europa med "gemensamma intressen", som IFIS uttrycker det i sina förbundsstadgar. Den här gruppen, eller "minoriteten" som den kallas ibland, betraktas av islamisterna som en "monolitisk" enhet som behöver styras av MB för att kunna fungera i samhället. Europeiska MB utgår alltså från ett kommunitaristiskt tänkande i sin syn på hur muslimer ska inkorporeras i det svenska samhället. Här handlar det inte om individuell integration/assimilation utan om att muslimer ska införlivas i samhället som en kollektiv enhet där alla underkastar sig islam i MB:s version av vad religionen kräver, och att denna grupp kräver kollektiva rättigheter. Uppfattningen att det finns en homogen grupp "muslimer" som lever i ett "muslimskt civilsamhälle" omfattas i dag av en stor grupp aktivister/islamister i Sverige. Det klargörs av *Swedish Muslims in Cooperation Network* och den alternativa FN-rapport som författades 2013 där Sverige framställs som ett nästintill obeboeligt land om man är muslim⁷². Inte mindre än 17 islamiska/muslimska organisationer har undertecknat

⁷² <http://www.islamiskaforbundet.se/sv/doc/Report.pdf>.

rapporten och anslutit sig till påståendet att det "muslimska civilsamhället" är placerat i en "hostile societal context" och att "Swedish Muslims should be seen as a minority".⁷³ Svenska muslimer ska således inte ses som flera "minoriteter", utan som EN minoritet. Varför EN minoritet behöver representeras av 17 organisationer framgår inte av rapporten.

Den här typen av mångkulturellt tänkande har blivit kritiserat på olika sätt. Amartya Sen pekar till exempel på att synsättet bygger på ett monokulturellt tänkande.⁷⁴ "Inåt", mot muslimer, ser MB:s aktivister en monolitisk enhet av troende där alla framställs som kopior av varandra. "Utåt", gentemot det sekulära samhället, framställs det som sympatier för ett samhälle präglad av "mångfald". Problemen med den här "integrationsmodellen" är flera. Som Susan Moller Okin påpekat stöder den patriarkala och misogyn tolkning av gruppens "kultur", vilket MB i Europa är ett tydligt exempel på om man ser till de islamiska dokument som sprids via hemsidor på Internet.⁷⁵ Dessutom är den demokratiskt destruktiv i det att den i princip omöjliggör normkritik över "gruppernas" gränser. När det är en "rättighet" för en "grupp" att praktisera en viss uppsättning normer – exempelvis sharias lagar och regler – så förvandlas kritik av normerna till en fråga om att "gruppen" "kränks" (eller, är utsatt för "islamofobi"). Europeiska MB förespråkar med andra ord en "integrationsmodell" som går ut på att splittra upp samhället "into little islands that are not within intellectual reach of each other".⁷⁶

Den här integrationsmodellen verkar vara allmänt spridd i MB:s ideologiska nätverk. *Sveriges muslimska förbund (SMF)* anser till exempel att "det ideala för samhället är ett system med kulturell pluralism, där varje minoritetsgrupp står på samma nivå som majoritetsgruppen. Det är möjligt att utarbeta ett pluralistiskt system i stället för att tvinga egna värderingar på varandra".⁷⁷ Citatet är intressant för att det tydliggör hur samhället bör vara organiserat som "små öar utan kontakt med varandra". Det ideala är alltså att Sverige organiseras i olika "grupper" där varje grupp ska ha rätt att praktisera sina speciella värderingar utan att någon i de andra grupperna ska kunna ha några synpunkter på dessa. Den svenska befolkningen

⁷³ Ibid:10.

⁷⁴ Sen (2006).

⁷⁵ Moller Okin (2002).

⁷⁶ Sen (2006:34).

⁷⁷ <http://www.smf-islam.se/vision/>

bör, trots att de är i majoritet, vara en grupp bland andra grupper: alla grupper ska ha samma status.

Islamisering på gräsrotsnivå

På ytan ser detta ut som ett självklart minoritetspolitiskt anspråk av en grupps religiösa rättigheter, men om vi jämför MB:s traditionella politiska metod med mångkulturalismen är det möjligt att avtäcka policymässiga likheter. Synsättet som erbjuds av mångkulturalismen är alltså inte väsensskilt från det ideologiska tänkande som varit tongivande i MB:s islamistiska synsätt. I någon mening har MB, sedan Hassan al-Banna startade rörelsen, haft identitetspolitik som en viktig punkt i sin policy. En central aspekt av rörelsens framväxt i Egypten var att re-islamiserat landet efter britternas, som det uppfattades av MB, demoralisering av det egyptiska folket. Re-islameringen krävde att egyptierna "väckte" sin muslimska identifikation och började praktisera en islamiskt förankrad livsstil med allt vad det innebär av normer och etiska ställningstaganden. För att lyckas med re-islameringen var det alltså viktigt för MB att "omskola" eller indoktrinera egyptierna i den lära som fördes fram av rörelsen. Själva grundsatsen i al-Bannas schematiska 7-punkts program för re-islamisering blev således att lägga stor vikt vid att påverka individuella muslimers religiösa identitet och uppfattningar.

To the extent that the Brotherhood has a plan, it is the seven-step design set out in Banna's 'Ela al-Shabab' (To the youth): creating the Muslim individual, whose thinking, emotions, and values exemplify Islam; then the Muslim family that lives according to Islam; then the Muslim society, composed of numerous Muslim families; then the Muslim government that reflects the perfect Muslim society and revives Islamic glory; then uniting all Muslim governments in one organization (a modern caliphate); then reconquering the lost lands of Islam (Andalusia, the Balkans, Southern Italy, and the Mediterranean isles); and finally assuming 'tutorship of the world.'⁷⁸

Som vi ser i citatet bygger al-Bannas förändringspolitik på att skapa troende och praktiserande muslimer som i en sorts dominoeffekt förväntas bidra till skapandet av fler rätttroga

⁷⁸ Kandil (2015:110).

muslimer, som i sin tur bygger upp familjer, byar, städer, länder etcetera där alla följer MB:s islamistiska ideologi. Med andra ord har muslimers islamiska "identitet" alltid utgjort en central punkt i MB:s politiska program för samhällsförändring. Expansionen av islam förväntas äga rum på gräsrotsnivå, i individuella muslimers hem och bostadsområden.

Att Hassan al-Bannas 7-punktsplan används av MB i Europa är al-Bannas barnbarn, Tariq Ramadan, ett tydligt exempel på. När han föreläser för muslimer utgår han från modellen när han belyser "metoden" muslimer bör använda sig av i Europa.⁷⁹ Ramadan ser (alla) muslimers "identitet" som en "lök" med flera lager. "Kärnan" i deras identitet bör vara tron, praktiken och andligheten. Därefter kommer förståelse av texterna och deras innehåll (koranen och haditherna), utbildning och spridning av de religiösa idéerna och sist aktivitet och deltagande.⁸⁰ Ramadan uttrycker sig i regel på ett sätt som gör det svårt att tolka vad han egentligen menar. Men här är han, liksom MB i stort, ute efter att muslimers identitet bör vara stark och förankrad i islamisk diskurs (snarare än västerländsk) med allt vad det innebär av att praktisera den religiösa plikten att följa sharia och att praktisera *dawa* (ungefär missionera). Modellen är alltså en del av MB:s policy för islamisering på gräsrotsnivå och är därför tveksam för muslimers möjlighet att bli integrerade i majoritetssamhällets liv.

När europeiska MB påpekar att en av deras främsta uppgifter är att i mångkulturalismens namn "bevara" muslimers religiösa identitet så är detta ingen egentlig anpassning till europeiska förhållanden. Det är frågan om att beskriva en idéhistoriskt förankrad policy med andra ord än de Hassan al-Banna använde i början av 1900-talet. Mångkulturalismen erbjuder europeiska MB en retorik i vilken de kan förklara sin verksamhet för sekulära politiker och tjänstemän på ett sätt som gör dem begripliga, men framförallt politiskt ofarliga. Ytterst få personer med politiskt inflytande skulle protestera mot en rörelse med rötterna i Syd som gör anspråk på att kunna "bevara" eller "utveckla" sin religiösa identitet.

Likheten mellan MB:s klassiska strategi och europeiska MB:s identitetspolitik är också slående om man tittar på hur europeiska MB tänker sig att "muslimer" ska kunna bevara sin religiösa livsstil (läs: undvika kulturell assimilation). I den svenska debatten har det blivit allt

⁷⁹ Fourest (2008).

⁸⁰ Ramadan (2004:83).

vanligare att stöta på uttrycket "det muslimska civilsamhället". Det härrör ur *Islamiska förbundet i Sveriges* (IFIS) policy för hur organisationen ser på svenska muslimers integration i landet. Det politiska målet för MB i Europa är alltså att bygga upp en parallell islamisk offentlighet där muslimer går i egna skolor och har tillgång till samhällsservice som sker enligt islamiska normer. Strategin är i det närmaste en kopia på hur MB i Egypten har arbetat de senaste decennierna. Som flera forskare påpekat, har MB byggt upp en islamisk parallell sektor i landet där medborgare erbjuds att ta del av välfärdsinrättningar som den egyptiska staten inte lyckats bygga upp. Strategin att avskilja muslimer från icke-muslimer lyfts också fram av den i MB:s kretsar populära ideologen Yusuf al-Qaradawi.

*I used to tell our brothers in foreign countries, "Try to have your small society within the larger society, otherwise you will melt in it like salt in water. What has preserved the Jewish character over the past centuries was their small community that was unique in its ideas and rituals and was known as "the Jewish ghetto". Try to have your own "Muslim ghetto then."*⁸¹

Att MB vill bygga upp en parallell islamisk sektor i Sverige ligger inom ramen för den beskyddande politiska roll de tillskrivit sig själva. Det är givetvis svårt att upprätthålla en så sträng islamisk livsstil som MB förespråkar om man som muslim lever helt och hållet inom ramen för sekulära institutioner. Den kulturella "smittorisken" ökar för muslimer som i vardagen exponeras regelbundet för västerländska normer och värderingar. Det är lättare att upprätthålla den sociala kontrollen i miljöer där muslimer kan hålla ett öga på varandra. MB:s aktivister kan också kontrollera det ideologiska innehållet om det är rörelsen som står för institutionernas administration och dagliga verksamhet.

Givet att MB:s aktivister sysslar med det som brukar kallas för "doublespeak"⁸² i Europa – hålla en låg ideologisk profil i förhållande till det sekulära majoritetssamhället och vara mer "outsproken" om de ideologiska käpphästarna i relation till muslimer – så är det möjligt att uttrycka en viss tveksamhet inför rörelsens självklara "rätt" att etablera ett eget skolsystem och andra välfärdsinstitutioner. Sannolikheten är stor för att muslimer som dras in i det här "muslimska civilsamhället" socialiseras i en anda som strider betänkligt mot värderingar i

⁸¹ Priorities for the islamic movement in the coming phase.

⁸² Fourest (2008).

majoritetssamhället. Skolan är en av de viktigaste institutionerna i europeiska MB:s plan att bygga upp en religiös enklav. Det är givetvis en logisk konsekvens av FIOE:s målsättning att bevara/skydda muslimer från kulturell assimilation. Det är i unga år människor som mest formativa och etablerar ett grundläggande *habitus* som det är svårt att förändra i vuxen ålder.

Det är därför ingen slump att MB har byggt upp friskolekoncernen *Framstegsskolan* där den tidigare ordföranden för FIOE, Chakib Benmakhlouf, är den som driver arbetet.⁸³ Genom att bygga upp ett eget skolsystem räknar MB:s aktivister med att skaffa sig kontroll över muslimska barn och ungdomars känslor och idéer kring islamisk tro i allmänhet, rättigheter och skyldigheter enligt sharia, kvinnors och mäns olika roller. Risker är med andra ord stor för att ett skolsystem av den här typen frambringa medborgare som har en starkt avvikande värdegrund i jämställdhetsfrågor i förhållande till övriga samhället. Till detta kan också adderas att det finns en risk för att det i dessa skolmiljöer sprids antisemitiska idéer. I MB:s kretsar finns alltsedan Hassan al-Bannas dagar en stark antisemitisk strömning.⁸⁴

Sammanfattning

Sammanfattningsvis kan man säga att europeiska MB:s politisk-religiösa arbete har byggts in i en "integrationsmodell" som det är svårt för politiker och andra att stå emot eftersom den lätt kan tolkas i termer av gängse integrationsarbete. Det är dessutom svårt att motsätta sig vad som på ytan framstår som (en utsatt minoritets) religiösa rättigheter. Att på olika sätt motsätta sig MB:s kommunitaristiska synsätt innebär också en risk för att bli kallad "rasist" eller "islamofob" och som situationen är i det svenska samhället kan sådana klassifikationer äventyra människors karriärer. Samtidigt, om man ger fritt spelrum åt MB:s modell är risken överhängande för att rörelsen kan komma att flytta fram positionerna alltmer under kommande år. I grunden håller islamister på att bygga upp en parallell samhällsstruktur som

⁸³ Eriksson 2015.

⁸⁴ Kuntzel (2007).

konkurrerar med det övriga samhället om svenska medborgares värdegrund. På det viset är MB:s aktivister en långsiktig utmaning vad gäller landets sociala sammanhållning.

Enklavisering av den typ som förespråkas av MB kommer sannolikt också innebära problem för det svenska samhällets möjligheter att bedriva en effektiv integrationspolitik. Migration från Afrika och Mellanöstern kommer sannolikt att fortsätta under kommande år både i form av anhörig- och flyktinginvandring. I det här perspektivet kan MB:s parallella islamiska sektor fungera som en konkurrerande samhällsstruktur i förhållande till det etablerade sekulära samhället. Givet att MB har som målsättning att öka antalet utövande muslimer på svenskt eller europeiskt territorium så är sannolikheten stor för att det kommer att uppstå en "dragkamp" mellan majoritetssamhället och det islamiska samhället i MB:s regi om vilka grundläggande normer som ska gälla för svenska medborgare. MB:s islamiseringssträvanden kommer sannolikt att bygga in starka politiska och sociala spänningar i den svenska nationalstaten.

Frågor för framtida forskning om EMB/MB

- En fördjupad kartläggning av vilka organisationer i Sverige som ingår i Europeiska Muslimska Brödraskapets (EMB) ideologiska nätverk. Målet med en sådan insats är att tillhandahålla en mer samlad bild av hur verksamheterna har organiserats. Vilka föreningar, organisationer, moskéer ingår i det svenska nätverket och vilken status har de i relation till sekulära makthavare på de platser där de är verksamma?
- En fördjupad studie över de ekonomiska medel (statliga, regionala och kommunala) som ställts till MB-relaterade organisationer. På vilka grunder de givits och vilka konsekvenser detta fått.
- Intervjuer med avhoppare från det ideologiska nätverket. Målet med dessa skulle vara att öka kunskapen "inifrån" nätverket om hur aktivisterna tänker strategiskt i förhållande till sekulära respektive muslimska målgrupper. Vilka budskap satsar aktivisterna på att föra fram

i olika sammanhang? Hur ser relationerna ut mellan bröderna i Europa och i andra delar av världen?

- En grundlig kartläggning över EMB:s operativa arbete gentemot politiska partier, frivilligorganisationer, akademiska institutioner och övriga civilsamhälleliga organisationer.
- En fördjupad studie av hur EMB och FIOE arbetar med lobbyverksamhet inom EU eftersom detta arbete kan komma att påverka det svenska samhället genom olika direktiv från EU-parlamentet eller från enskilda politiker inom EU. Bröderna vill vara med i flera sammanhang där de ges möjlighet till inflytande. Hur är EMB:s arbete organiserat på EU-nivå? Vilka grupper samarbetar de med? Vilken målsättning har de med verksamheten? Hypotetiskt kan man tänka sig att frågor om Turkiets eventuella medlemskap i EU och yttrandefrihet och religion är viktiga teman för EMB.
- En studie av hur de europeiska bröderna förhåller sig till den revolutionära och totalitära ideologi som formulerades av Hassan al-Banna och Sayyid Qutb. På vilket sätt lever de här ideologernas budskap kvar hos aktivister i det ideologiska nätverket? Bröderna i Europa verkar avstå från våld men är detta grundat i en hållning som säger att våld alltid är fel eller är det ett avståndstagande som bygger på pragmatiska skäl? Anser bröderna att demokrati är ett mål i sig eller att det är ett system som ska användas som medel för att nå kalifatet? Likaledes bör brödernas antisemitism och motstånd mot västlig demokrati i allmänhet undersökas.

Litteratur

Al-Qaradawi, Y (2016): Priorities for the Islamic movement in the coming phase. Strategidokument för den islamiska rörelsen som kan laddas ner från Internet i flera olika versioner.

Agbor, S E (2009): *Federation of Islamic Organizations in Europe*. Master thesis, Masaryk university, Faculty of Social studies, dep of International relations and European Politics.

Att förstå islam (u å): Informationskrift som arbetats fram av Sveriges muslimska förbund i samarbete med Islamiska informationsföreningen och dåvarande Statens invandrarverk.

Paul Berman (2015): "Why Is the Islamist Death Cult So Appealing?". *Tablet Magazine*, January 28, 2015.

Carlbom, A (2003): *The Imagined versus the Real Other, multiculturalism and the representation of Muslims in Sweden*. Doktorsavhandling. Lund: Sociologiska institutionen.

Carlbom, A (2006): "Mångkulturalismen och den politiska mobiliseringen av islam". *Invandrare och integration i Danmark*. Stockholm: makadam förlag.

Carlbom, Aje (2016): "Islamisterna i brödrskapet fick inflytandet de ville ha". *Dagens samhälle* 2015.

Eriksson, T (2015): "Muslimska friskolor går ihop i friskolekoncern". *Dagens samhälle* 2015, sid 22.

Fatah, T (2008): *Chasing A Mirage: the tragic illusion of an islamic state*, John Wiley & Sons Canada, Ltd.

Federation of Islamic Organizations in Europe (FIOE) (2016): *Muslims of Europe Charter*. Policy för de 28 medlemsorganisationer som ingår i FIOE.

Durie, M (2010): *The Third Choice, Islam, Dhimmitude and Freedom*: London: Deror Books.

Fatah, T (2008): *Chasing A Mirage: the tragic illusion of an islamic state*, John Wiley & Sons Canada.

Federation of Islamic Organizations in Europe (FIOE): <http://www.fioe.org/>

Fourest, C (2004): *Frère Tariq: discours, stratégie et méthode de Tariq Ramadan*, Grasset.

Gadban, H (2015): *Min Jihad-jakten på liberal islam*, Fri Tanke förlag.

Hasan, R (2009): *Multiculturalism, some inconvenient truths*. London: Politicos publishing.

Islamiska förbundet i Sverige (iFIS)(2016): *Vad du inte vet om islam*. Förbundets representation av vad islam är för svensktalande läsare.

Islamiska förbundet i Sverige (IFiS): *Förbundsstadgarna* finns att ladda hem på följande sida

http://www.islamiskaforbundet.se/sv/pdf/F%C3%B6rbundsstadgar_20120610.pdf

Johnson, I (2010): *A mosque in Munich: Nazis, the CIA, and the rise of the Muslim Brotherhood in the West*. New York: mariner Press.

Kandil, H (2015): *Inside the Brotherhood*. Cambridge: Polity press.

Küntzel, M (2007): *Jihad and jew hatred: islamism, nazism and the roots of 9/11*. New York: Telos Press.

Larise, D (2012): "Civil society in the political thinking of European Muslim Brothers". *Journal of Religion in Europe* nr 5, sid 245-272.

Maréchal, B (2008): *The Muslim Brothers in Europe, Roots and discourse*. Leiden: Brill.

Meijer, R (2012): "Introduction". *The Muslim Brotherhood in Europe* (Meijer & Bakker editors). London: Hurst & Company. Sid 1-27.

Moller-Okin, S (2002): *Mångkulturalism, kvinnor i kläm?*. Göteborg: Daidalos.

Nämnden för statligt stöd till trossamfund (SST):

<http://www.sst.a.se/kontakt/samfundsadresser.4.7501238311cc6f12fa580005268.html>

Tibi, B (1998): *War and Peace in Islam*, sid. 129 i: Nardin, T (Red.). *The Ethics of War and Peace, Religious and Secular Perspectives*, (Princeton University Press).

Tibi, B (2012): *Islamism and Islam*. (Yale University Press).

The Muslim Brotherhood Review, House of Commons, London. December 2015.

Trager, Ullah, Sakthivel (2014): "Islamists in Government: Do They Moderate Once in Power?". *The Washington Institute for Near East Policy*, May 1, 2014

Norell, M (2015): *"Kalifatets Återkomst-orsaker och konsekvenser*. Stockholm: TRAIL förlag.

Pargeter, A (2013): *The Muslim Brotherhood: From Opposition to Power*. London: Saqi Books.

Quilliam (2016): *The Muslim Brotherhood in the UK*. London: Quilliam Foundation.

Ramadan, T (2002): "Europeanization of Islam or Islamization of Europe?" *Islam, Europe's second religion* (Hunter & Buchanan editors). London: Praeger. Sid 207-218.

Ramadan, T (2004): *Western Muslims and the future of Islam*. Oxford: Oxford university press.

Readings, G, Brandon, J & Phelps, R (2016): *Islamism and language: how using the wrong words reinforces Islamist narratives*. Quilliam Foundation, paper.

Schuck, C (2013): "A Conceptual Framework of Sunni Islamism". *Politics, Religion & Ideology*, 14:4, sid 485-506.

Sen, A (2006): *Identity & violence, the illusion of destiny*. New York: Penguin.

Sohrabi, H & Farquharson, K (2015): "Australian Muslim leaders and normalisation discourses". *Ethnicities*, Vol 15, sid 633-651.

Sohrabi, H, Farquharson, K (2016): "Social integration of Muslims: a dramaturgical perspective". *Journal of Sociology*, vol 52, sid 388-402.

Vidino, Lorenzo, (2010): "The New Muslim Brotherhood in the West". Columbia University Press.

Wiktorowicz, Q (2004): "Introduction: Islamic Activism and Social Movement Theory". *Islamic Activism: a Social Movement Theory Approach*. Bloomington: Indiana University Press. Sid 1-37.